

**CATEGORIZATION OF THRACE BEKTASHI MELODIES AND THEIR RELATIONS  
WITH EUROSIA ENVIRONS**

**Janos SÍPOS**

*Ethnomusicology- anthropology, which is effective in folk music studies and which has high financial power is a more powerful trend. Comparative study method which focuses on musical analysis has started to gain its power again. I tried to give an example for it in this article.*

*This article is not about the social and cultural aspects of Bektashism. It is just a study of comparative analysis of their songs which is only a small part of their cultures. My primary aim is to show the basic melodies that can successfully represent most of the melodies. Another aim of mine is to make a comparison between the music of some peoples who have regional and historical ties with Bektashis. I hope that this article will help to better understand the secular and mystical music of Thrace Bektashis, and to place this music among other music types.*

**TRAKYA BEKTAŞI EZGILERİN  
SINIFLANDIRILMASI VE  
AVRASYA ÇERÇEVESİ**

*Halk müziği araştırmada günlerimizde etkisi ve özellikle maddi imkanları çok yüksek olan etnomüzikoloji-antropoloji ceryan daha güçlü olmakla birlikte, müzik analize de önem veren karşılaştırmalı araştırma da eski kuvvetlerini gittikçe geri almaktadır. Makalede bunu bir örneğini vermeye çalışırım.*

*Bu sefer Bektaşlıların sosyal ve kültürel geleneklerinden konuşmam, ancak gerçeğin küçük bir parçasını oluşturan bir karşılaştırmalı müzik analizi veririm. Başlıca amacım melodilerin çoğunu güzel bir şekilde temsil edebilecek merkezi ezgilerini göstermek idi. Ezgileri incelemekten başka Trakya Bektaşı müziğini Bektaşlılarla tarihi ya da bölgesel bağlantısı olan bir kaç halkın müziğiyle de karşılaştırdım.*

*Ümit ederim ki bu çalışmam Trakya Bektaşlıların laik ve tasavuffi müziğinin daha iyi anlamasına ve bu müziğin başka müzikler arasındaki yerini bulmakta yardımcı olur.*

19'uncu yüzyılın sonunda ve 20'nci yüzyılın başlangıcında halk müziği araştırmasında her şeyin kökünü ve gelişmesini arayan universalist yöntem mütehakkim oldu. Karşılaştırmalı halk müziği araştırması bundan teşekkül etti. Karşılaştırmalı araştırmasının içinde Béla Bartók ve Zoltán Kodály ilk önce kendi milli müziğine yönelen; tarihsel kökleri, kültürel ve coğrafik bağları de araştıran

dilcileri ve başka alanlarında çalışan bilim adamları ile beraber hareket eden yeni bir dal oluşturdu. Karşılaştırmalı yöntem 20'nci yüzyılın sonuna kadar çiçeklendi, sonra kolonizasyonun çökmesi nedeni ile ufuk daraldı.

Karşılaştırmalı yönteme karşıt bugün dünya çapında en yaygın ve kökü Amerika'da olan etnomüzikoloji meydana geldi. Bunun araştırma sahaları sosyal ve kültürel antropolojisinin en önemli sorularına ve yöntemlerine benzemektedir: odak noktasında çeşitli kültürlerinin nasıl faaliyette olduklarına konsantre etmektedir, ve nota yazmaya veya müzik analize yönelen çok daha az çabalar göstermektedir.

Günlerimizde ses yüksekliği, etkisi ve özellikle maddi imkanları çok daha yüksek olan etnomüzikoloji-antropoloji ceryan daha güçlü olmakla birlikte, müzik analize de önem veren karşılaştırmalı araştırma da eski kuvvetlerini gittikçe geri almaktadır. Hatta bazı yerlerde, örneğin Orta Avrupada yada Doğu Avrupada söz ettiğimiz paradigma değişmesi hiç meydana gelmemiş. Doğru, karşılaştırmalı araştırma bazı yerlerde başlamamış bile.

Macarlar tarafından yapılmış karşılaştırmalı halk müziği araştırmalarının kuvvetli gelenekleri vardır. Béla Bartók Macar halk müziğinin araştırması ve yayımlanması ile aynı zaman Slovak, Sırp ve Hırvat ezgileri de derlemeye başlamış ve Volga-Kama bölgesindeki halkların müziğine sonra da Türkiye halk müziğine de göz atmıştı.

Biskra vahalarında yaşayan Araplar arasındaki derlemelerinden Bartók'un komşu ve akraba halkların müziğinin araştırması ile durmaması, araştırma menzilini imkanlarına göre

genişletmek istediği gayet belli oluyor.

Amerika emigrasyonu, sağlığının bozulması ve çok erken ölümü onu engellenmiş olmasaydı, büyük bir ihtimalle araştırmasının içerisine daha uzak bölgelerinin müziklerini de dahil edecekti. Bundan „müzik folkloru” hakkında yazılmış makelesinde de konuşmuştu. Burada müzik folklorunun amacı olarak dünya halklarının geleneksel sözlü müziğinin araştırmasını belirtmişti.

Türk halkları arasındaki saha araştırmaları Bartók'un vefatı ile sona ermemiştir. Bartók'un Anadolu gezisinden yirmi sene sonra 1957 yılında László Vikár ve Gábor Bereczki Volga-Kama yöresinde yaşayan Mordvin, Çeremis, Çuvaş, Tatar, Başkort halkları arasında yirmi sene süren çalışmalarını başlamıştı. On yıllık aradan sonra ise 1987'de başlayarak bu araştırmayı Azeriler, Kafkas'taki Karaçay-Malkarlar, Kazaklar, Moğollar, Kırgızlar, Anadolu'da yaşayan Türkler, Karaçaylar, Tatarlar ve Amerika'daki Navajo ve Dakota kızılderi arasında kendim devam etmekteyim.

Türkiye'de oturan Alevi – Bektaşî guruplarının müziklerinin incelenmesi bu araştırma dizisinin bir parçasıdır. 1999'den itibaren eşim Éva Csáki ile dedeleri Bulgaristan'dan Türkiye'nin Trakya bölgesine göçen Bektaşî bay ve bayanlar arasında binden daha fazla ezgi ve nefes derlemiştir. Bu araştırmanın sonunda asıl amacımızı ermiş gibi görünüyordu: onların tasavuffi ve halk ezgilerinin çoğunu kayıt edip yeterli sayıda röportaj yapmıştık.

Bu sefer Bektaşîlerin sosyal ve kültürel geleneklerinden konuşmam, ancak gerçeğin küçük bir parçasını oluşturan bir karşılaştırmalı müzik analizi verebilirim. Tabii bir-iki nota, yanında her ne kadar analiz varsa bile, az gelebilir. Araştırmamıza meraklılar için 2010 yılında Macaristan Akademi Yayınevi tarafından János Sipos – Éva Csáki: The Psalms and Folk Songs of a Mystic Turkish Order - The Music of Bektashis in Thrace ad ile yayımlanmış ve Bektaşîlik ile ilgili daha bol bilgileri üstelik iki buçuk saatlik müzik örneklerini içeren kitabımızı tavsiye ederim.

Müzik analizi sırasında Bektaşî nefesleri ve halk ezgileri bir birinden ayırmıyorum. Çünkü her ne kadar Bektasi nefesleri ve semahları Tanrıya yaklaşmakta yardım ederse, laik repertuarından ayrı olan, yalnız dini amaçlara kullanılan nefes geleneği yoktur. Laik ve dini ezgileri arasında bazen ancak yapısal ya tonal bağlantı olduğu zaman, çok kere ve özellikle en önemli ezgi tipleri için ikna edici melodi paralellikleri da bulunabilir.

En basit formlar arasında türküler hakem olurken ses genişliği daha büyük olan dört kesitli formlara doğru ilerlerken gittikçe daha çok bir birine benzer olan nefes ve türkü ortaya çıkmaktadır. Aynı zaman tasavuffi müziğin bazı tabakaları geleneksel halk müziği üsluplarından bayağı farklıdır.

Halk ve dini repertuar arasındaki bağlantı tesadüfi değildir, çünkü Hristiyan ve Sunni İslam'dan farklı olarak Alevi – Bektaşî yolunun dini ezgilerinin zaman içindeki sürekliliği garanti eden merkezi bir eğitim sistemi yoktur. Şairlerin şiirleri yani nefeslerin metinleri el ile kopya edilmiş çönk defterlerde az-çok değiştirerek, ama özlerini koruyan bir şekilde yüzyıllar süresince korunmuştu, ama ayin-i cemlerde kullanılan tasavuffi melodileri ancak sözlü gelenek korumaktadır.

Bunun için siirlerini seslendirmek için Bektaşîler çok kere türkülerine benzer melodiler kullanmaktadır. Ve değişik bölgelerde yaşayan Alevi - Bektaşî gurupların müzik repertuarı da aynı sebeple farkı oluyor, oysa bu guruplarının gelenekleri ve dini prensipleri temel olarak aynıdır.

Şimdi makalenin asıl konusu olan ezgilerin sınıflandırmasına ve sınıflandırılmış materyalin diğer halkların müzikleriyle olan karşılaştırmasına dönelim.

Birinci aşamada melodilerdeki dizilerin sayısına göre bloklara böldüm. Müzik dünyasındaki melodilerini onların ilk yarısı güzelce temsil ettiği için blokların içindeki sınıflandırmayı melodilerinin ilk yarısındaki melodi hareketlerine (seyir) göre gerçekleştirdim. Melodilerinin ikinci yarısı ise genellikle birinci yarısı kadar karakteristik olmayan binici-inici bir tepe şekilde hareket eder veya iner. Başlıca amacım melodilerin çoğunu güzel bir şekilde temsil edebilecek merkezi ezgilerini bulmak idi.

İlk aşamada melodileri formlarına göre altı bloka ayırdım. Bloklar ve içerdikleri müzik sınıfları şunlardır:

<i>blok</i>	<i>sınıf</i>	<i>melodilerinin karakteristik formu</i>
<i>A</i>	<i>1-2</i>	<i>Bir kısa kesit ve varyantları</i>
<i>B</i>	<i>3-4</i>	<i>İki kısa kesit ve varyantları</i>
<i>C</i>	<i>5</i>	<i>Ana kadensi la olan dört kısa kesitli ezgiler</i>
<i>C</i>	<i>6-11</i>	<i>Dört kısa kesit</i>
<i>E</i>	<i>12</i>	<i>Bir ve iki kesitli üçe bölünebilen ezgiler</i>
<i>F</i>	<i>13</i>	<i>Kubbeli yapı</i>



Resim 1. Ayin-i cemde iki zakir

Şimdi bloklardaki sınıflarını ve melodi guruplarını gözden geçirelim.

### A blok. Bir kısa keside veya motive geri götürebilen melodiler

• 1inci sınıfta bir üçlünün orta sesinin etrafında dönen ve sonunda bu seste duran ezgiler bulunur. Bir karakteristik formunu Örnek 1’de gösteririm. Bundan başka Macar ve Anadolu çocuk şarkılarının en yaygın formuna benzeyen ezgiler de vardır, hatta bazı Kur’an okuyuşu da bir üçlünün orta sesinin etrafında dönen hareketle karakterize edebilmekteyiz, bu sefer kesitler daha uzundur ve seyir içinde motif her zaman bulunmuyor.



A - lay - lan, pa - lay - lan, Tah - ta ka - lay - lan, oy, hoy, lan.

Örnek 1.

• 2ci sınıf. Dört ses üzerinde inen veya tepe şeklindeki kısa kesitlerden meydana gelen ezgiler içerir. Burada dikkatinizi özel bir forma çekmek isterim. Trakya Bektaşilerinin ağıtları la-re-re-si / re-si la gibi motiflerini kullanarak re-si-la üçlüsünü üzerinde hareket ederler (örnek 2). Bu tipik diatonik müzik dünyasında deminki eksik dizinin kökünü mutlaka araştırmalıyız. Zira bunun için Bektaşilerin ağıtları tipik Anadolu ezgilerinden, diğerler arasında Anadolu çok yerinde bulunabilen en yaygın ağıt formundan ve başka tür Anadolu ağıtlarından da farklılık göstermektedir. Aynı zaman ağıtlarının diğer müzik türlerinden olan farklılığı benzersiz bir olay değildir, burada Moğolistan’daki Kazakların ağıtları ve türküleri arasındaki büyük farklılığı da zikredebilmekteyiz.



A-na göl - ge-ci-ğim, a-na - cı-ğım, Ver e - li - ni, ö-pe - yim.

Örnek 2.

### B blok. İki kısa kesitlere geri döndürebilen ezgiler

• 3cü sınıftaki melodilerinin ilk kesidinde pest seslerde olan bir vadiyi yada dalga şeklindeki bir hareketi görmekteyiz. Dalga şeklindeki birinci kesit do veya re sesine inip kesit ortasında la sesine biner ve buradan kesidin son sesi olan si veya do sesine biner. (örnek 3). Benzer olan Çargah dizisinden yararlanan ezgiler de vardır. Vadi şeklindeki ezgiler ise mi sesinden la sesine bindikten sonra re sesine inerler. Birince kesit çoğu kez bir motiften ve onun varyasyonlarından meydana gelmekte iken ikinci kesit inici-binici hareketi gösteriyor yada binicidir.



Ya-rim sa - na gi - de - ce-ğim Ha-zır - mı ge - lin - lik - ler.

Örnek 3

• 4cü sınıftaki melodilerinin birinci kesitlerini binici ya tepe şeklindeki seyir, dar ses genişliği, ve si, do veya re kadens sesler karakterize edilebilir (örnek 4). Bu sınıfta yedi ve sekiz heceli oyun havaları, türküler, düğün türküleri, nenniler, semahlar ve nefesler bulunuyor, çeşitli ritimde (2/4, 4/4, 6/8, 8/8, 9/8 ve serbest) bilinmektedir. En yaygın yapılar AB, AABB daha seyrek olarak ise AAAB ve AABkB. Benzer olan ama Çargah veya Hicaz dizilerde hareket melodiler de vardır.

“Küçük psalmodik” ezgileri bu sınıfın önemli bir gurubunu oluşturmaktadır. Bu iki kesitli ezgilerin dört ölçüsü arasındaki ilişki daha sonra bahsedeceğimiz “psalmodik” ezgilerin dört dizisi arasındaki ilişkiye benzemekte. Birinci ölçü do-re-mi, mi-mi-mi yada sol’-fa-mi hareketinden sonra ikinci ölçü sol’-dan yada mi-den do sesine iner. Üçüncü ölçü nispeten değişken olduğu zaman son ölçü karar sesine iner.



Bah - çe - ler - de üç - gü-zel var, Ge - zer o dost, ge - zer o.

Örnek 4

### C blok. Dört kısa kesitlerden meydana gelen ezgiler (ikinci kesitin sonu karar sesine iner)

• 5’inci sınıftaki ezgileri iki kesitli ve dört kesitli ezgilerin arasına koyduk, çünkü ikinci kesitlerinin sonunda karar sesine inerler ve buraya kadar bazı iki kesitli ezgilerle aynı olurlar. (Örnek 3 ve 5). Bundan sonra içinde daha önce de duyduğumuz kesitlerin varyantları ile ezginin fazla karakteristik olmayan ikinci yarısı geliyor.

Bu sınıftaki gurupların birisindeki ezgiler la-mi şeritte hareket edip ortada la sesine inen bir dalga ya da vadi ile başlarlar, kadensleri ise do (la) x (örnek 5). Buna benzer hareket Çargah dizisinde hareket eden ezgilerde bulunur. İki tane karakteristik olmayan kesit ile biten, görünüşte dört kesitli “küçük psalmodik” ezgiler de buraya koyulabilir.



Ben se-ni se - ve-rim can-dan i - çe - ri,

İ - lik-ten, ke - mik - ten, kan - den i - çe - ri, Hü.

Örnek 5.



### D blok. Dört veya dörtten fazla kesitten ibaret ezgiler (sınıf 6-11)

• 6ncı sınıfta pestte ve daha tiz seslerde hareket eden, ana kadensi si sesi olan ezgiler vardır. Birinci guruptaki si (si) x kadensli ezgilerin ilk uzun kesidi iki tane pestte hareket eden bir birine benzer hatta bazen aynı olan motiflerden meydana gelir. İkinci guruptaki ezgilerin kadensleri re (si) x. Bunlar daha tiz seslerde hareket eden dört kısa kesitten meydana gelirler (örnek 6).

Ya - ka - dan gi - der i - ken, Zi - kir Al - lah ve - nir - ken,  
İs - ma - il pey - gam-be - rin Koy - nu gü - der i - ken, Hü, Hü, Hü.

Örnek 6.

• 7'inci sınıftaki melodilerin birinci (uzun) yarısı tepe şeklindeki yada inici motif içerir. Birinci gurubun ayırt edici özelliği ezgilerinin birinci yarısının ortada yada kesidin sonuna yaklaşarak karar sesine (ya karar sesinin çevresine) binmesidir. Böylece melodinin birinci yarısı burada da iki tane bir birine benzer olan motiflerden meydana gelmektedir. İkinci guruptaki melodilerinin birinci yarısı aynen iki tane bir birine benzeyen (çok kere re-mi-re-do gibi) motiften meydana gelir. Bu sefer motifler mi-re-do üçlüsünün üzerinde hareket eder ama bu şerite bazen pestten iniyor bazen ise tiz seslerden iniyor (örnek 7). Üçüncü guruptaki ezgilerin ayırt edici özelliği birinci kesitte sol sesinin önemli, vurgulu olduğudur.

Mu - hab - bet ka - pu - sun a - ça - yım der - sen,  
A - çan da aç - tı - ran A - li' - dir, A - li.

Örnek 7.

• 8inci sınıfta kadensleri mi/re (do) do/la olan "psalmodik" ve inici ezgiler bulunur. Ses genişliği en dar olan guruptaki ezgiler temel olarak do-re-mi üçlüsünün üzerinde hareket ettikten sonra la sesine inerler. İçindeki en önemli gurupları böyle karakterize edebiliriz: a) do-re-mi yada mi-mi-mi başlangıç ve mi sesinden daha tiz olmayan birinci kesit, b) Birinci ve ikinci kesitlerinde de sol sesini kullanan mi (do) x kadensli ezgiler ve

c) sol-sol-mi-mi / sol-sol-mi-mi karakter taşıyan birinci kesit ve tiz seslerde hareket eden ilk ve ikinci kesit.

Bektaş (ve Anatolian ve Macar) müziğinde böyle melodiler daha tizden inen ve merkezi mi-re-do olmayan bazı ezgilerle de akrabalığı göstermektedir. Hem de söz ettiğimiz melodileri aynı kişi de bazen do-re-mi, bazen sol-fa-mi bazen ise mi-mi-mi şekilde başlayabilceğini tizde ve daha pestte başlayan bu melodiler arasında gerçek „jenetik” bir bağ olduğunu ispatlar. (Diğer kesitler genellikle inici ya da tepe şeklindedir.) Bu ezgilerin çoğunun Macar ve Anadolu paralellığı kolayca bulunabilir. İki kısa kesitten oluşan Çargah dizide hareket eden bazı ezgilerin şimdi bahs ettiğimiz ezgilerin ilk kesitleri ile aynı olduğu da bu gibi melodi seyirin Bektaş müziğindeki büyük önem taşıdığını gösteriyor.

Kısa kesitli ve merkezi do-re-mi üçlüsü olan „psalmodik” melodilerin uzun kesitli ezgiler arasında da paralelleri bulunabilir. Bazen uzun kesitli ezgilerin üçüncü kesidinde tiz (la') seslerden bir iniş görürüz, burada artık do-re-mi merkezden söz etmek mümkün değil. Yine de dört kısa kesitlerden oluşan ve çekirdeği do-re-mi üçlüsü olan ezgiler arasında bu uzun kesitli melodilerin benzerini bulmak kolaydır.

Te - kir - dağ - dan yün al - dım, da, Ka - zak ö - re - yim di - ye,  
Te - kir - dağ - lı bir yar sev - dim Her gün gö - re - yim di - ye.

Örnek 8.

• 9uncu sınıfın ezgilerini iki uzun kesit ve do (re) x yada re (re) x iç kadensler karakterize eder. 8inci sınıfın melodileri genellikle dört kısa kesitten meydana geldiği zaman bu sınıftaki ezgilerin çoğunun iki uzun, onbir heceli kesidi vardır. Bundan başka bir özelliği: birinci keside dalgalanan bir şekil vererek son (re) sesinden önceki do ses seyrek değildir.

Buna karşın Trakya „psalmodik” ezgilerin özelliği do-re-mi çekirdek üzerindeki hareket ve ezginin ortasında do sesinde bulunan iniştir. 9uncu sınıftaki birçok melodinin üçüncü kesidi pest sol, sesinde sona eriyor: bu olgu 8inci ve 10uncu sınıfta seyrek. Kısaca böyle özetleyebiliriz: 8inci sınıftaki „psalmodik” melodiler hem 9uncu hem 10uncu sınıftaki melodilere benzerlik gösterirken, dokuzuncu sınıf bir önceki ve bir sonraki sınıfın tam ortasındadır. 8-10 sınıflardaki melodiler daha genel

bir anlamda aynı müzik çerçeveye aittir, onları bir büyük sınıfa koyup beraber de incelemek mümkün olmaktadır.

9 uncu sınıfın bazı guruplarını karakterize eden ezgi başlangıçları şöyledir: a) do sesine (bazen la sesine) olan bir iniş/tepe ve sonu re olan bir tepe, b) daha tiz seslerde hareket eden bir guruptaki melodilerin ilk yarısında re sesinde biten bir inişi yada tepeyi re sesinde biten bir tepe yada küçük bir dalga izliyor, c) üçüncü guruptaki melodilerinin ilk kesidinde ise gittikçe yükselen sonra da re sesine inen bir tepe görünüyor. İkinci kesitler burada da genellikle inici karakterdedir.



Örnek 9.

• Basamak basamak inen ezgiler. Oysa sekvensli olgular 6nci ve 9uncu sınıfların inici ezgilerinde de görmüştük, bazı ezgilerde bu sekvensli karakter daha belirgin olarak kendini göstermektedir. Buna benzer ezgiler Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde vardır, sadece Alevi-Bektaşiler değil, onları Sunniler de kullanmaktadır.

Sınıfın birinci gurubundaki ezgilerin karakterisiği: dört kısa kesit, re (do) si kadensler ve A4A3A2Ak yapısıdır (örnek 10). İkinci gurubun melodileri görünüşte dört uzun kesitten meydana gelir, ama Türkiye'de çok sevilen bu ezgiler kısa motiflerinin sekvensli tekrarlanmasından meydana gelir. Ezgilerin dört kesidi a ve b iki ölçülü birimler ile a b4 / b3 b2 b // b4 b3 / b2 b form olarak yazabiliriz. Üçüncü guruptaki ezgiler dörtten daha çok, sekvensli şekilde inen kesitlerden meydana gelir, bunlar arasında sekiz kesitli, formu A8 A7 A6 A5 A4 A3 A2 A olan ezgiler de vardır. Diğer Trakya ezgilerinden ayrı olarak bu melodilerde sol diyez sesi kesitlerin son sesi (kadenis) olarak da önemli rol oynayabilmektedir.



Örnek 10.

• 11inci sınıfta kadensleri mi (do) la ayrık ezgiler bulunur. Macar, Tatar, Moğol vs. halk müziğinin sevilen bir beşli göçürülen formu Trakya ve Anadolu halk müziğinde yok denecek kadar az bulunmaktadır. Ancak bir kaç Trakya ezgilerinde buna benzer bir eylem görünmekte: bazı ezgilerin birinci yarısı ikinci yarısından bir dörtlü ile daha tizdedir.

Bazen bir beşli göçürülen yapısını bir kesit bozar – bundan ayrık yapısının genel Türk tarzına doğru olan değiştirilmesini görebiliriz. Başka ezgilerde göçürücü yapı ancak iki kesit arasında görünür, ve ezginin birinci yarısı ikinci yarısından daha tiz olan ama iki yarısı arasında paralel hareketler olmayan ezgiler de bulunabilir. Kesitlerin son sesi fa (re) si olan ezgilerde dörtlü/beşli göçürülen yapı daha belirgin bir şekilde görünüyor. (örnek 11)



Örnek 11.

### E blok. Üçe bölünebilen (tipodik) bir ve iki kesitli ezgiler

• 12nci sınıf üçe bölünebilen ezgilerini içermektedir. Buraya kadar hep ikiye yada dörtte bölünmüş kesitlerden meydana gelen ezgilerini inceledik. Tripodik ezgiler öyle değildir, oysa bazılarının ikinci kesidi iki veya dört bölümlüdür.

Birinci gurupta her kesidi karar sesine inen, ses genişliği büyük olan inici yada tepe şeklindeki kesitlerden meydana gelen ezgiler bulunmaktadır. İkinci kesit her zaman birinci kesidin altında hareket eder, ama ondan genellikle bayağı farklıdır. İkinci guruptaki ezgilerin birinci kesidi pest sol, sesinde sona erir, böylece Bektaşî melodilerin büyük çoğunluğundan ayrı dururlar. Üçüncü guruptaki bir kaç si kadensli ezginin birinci kesidi mi sesininden daha pestte hareket eder. Dördüncü guruptaki do kadensli ezgilerinin birinci kesidi ortada aşağıya inerek dalgalanır (örnek 12), tepe şeklinde hareket eder yada inici olabilir. Son guruptaki kadensli re yada mi olan melodilerinin birinci kısmı do-sol're tepeyi gösteriyor.

Be-şik - le - re taş be - le - dim nen - ni,  
Mev-lam - dan o - ğul di - le - dim, nen - ni,

Örnek 12.

### F blok. Kubbeli ezgiler.

● 13üncü sınıf. Macar halk müziği ile karşıt olarak Türk halk müziğinde pest kesitlerin ortasındaki tiz kesitler çok seyrek.

Birinci guruptaki kubbeli ezgilerin ilk yarısını pest bir dalga ya bir tepe ve sol (do/si) x kadensler karakterize etmektedir. Benzer olan Çargah karakteri yada artık ikili dizide hareket eden ezgilir de vardır. Kesitler genellikle karar sesinden aşağıya inmezler ve ses genişlikleri ancak üç-dört sestir. İkinci guruptaki ezgilerin ilk yarısı da dalga ya da tepe şeklindedir, ama orta kesitler çoğu kez re sesinde sona erir ve ezginin yapısı AA4A4A'dır. Üçüncü gurubun ezgileri iki uzun kesitten meydana gelmektedir, iç kadensleri ise la (re) x'tir (örnek 13). Dördüncü guruptaki nefesler ise AABA kubbeli yapıyı dört uzun kesitler ile göstermektedirler.

Ye-şil da - ğın kö-şe - sin - de Ağ - li - yo - rum sa - na - sa - na,  
Yal - va - rım da \* o - nu Bek - li - yo - rum ka - na - ka - na.

Örnek 13.

Buraya kadar malzemeye uzaktan baktık, şimdi Macar ve Bektaşî kubbeli melodilerini biraz daha yakından inceleyelim. Trakya Bektaşîlerinin müziği üzerindeki ilk yazı olan Vahit Lütfi Salcı'nın kitabı sadece beş melodiyi içerir, bunlar arasında kubbeli ezgi yoktur. Daha önemli kaynağımız da vardır: İstanbul Konservatuvarı tarafından 1933'da yayımlanmış Bektaşî Nefesleri. Bunun içindeki 88 nefesin üçü küçük kubbeli yapıyı göstermektedir. Bunların birisini örnek 14'te gösteririm, yanında benzeri olan bir Macar ezgisi ile.

Aş - kim be - nim fü - zun - - dur  
Hat - ten zi - ya - de - sa - ki  
Tah - fif i - çin e - lin - le  
Sun do - lu - ba - de sa - ki.  
Sár - ga lá - bú kis pa - csir - ta,  
Szár - nya az e - get ha - sij - ja,  
Ha - sij - ja a szép csil - la - gos e - get,  
A sze - re - töm má - sat sze - ret.

Örnek 14. a) İstanbul Konservatuvarı tarafından yayımlanmış Bektaşî Nefesleri kitabındaki No.199 melodisi ve b) benzer bir Macar melodisi

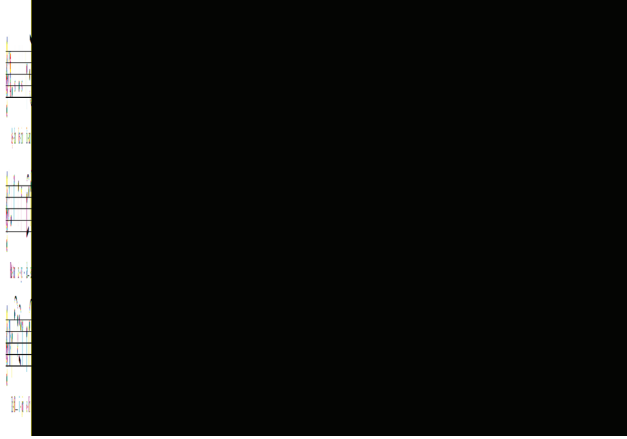
Macar ve Anadolu halk müziğini seyiri incisi olan ezgiler karakterize etmektedir. Bundan Macar Yeni Üslubun kubbeli ezgileri çok farklıdır. Kubbeli yapı Macarlarda Batılı kilise ezgilerinin etkisi, yapay şarkıları ve onlardan Macar topraklarda doğan şarkıların yardımıyla yayılmış olabilir. 1850 ve 1999 arasında bu yapay şarkılar Macar köylere yayılmış, ve halk onları kendi zevklerine göre değiştirip öğrenmiş. Bugün söylenen Macar halk ezgilerinin çoğu böyledir.

Macar ve Türk kubbeli ezgilerin bazıları bir birine çok benzemektedir (örnek 14). Yine de böyle Türk ezgilerinin Macar benzerleri bulunabilirse de, bunların Anadolu dağarcığının istisnaî örneklerinden olduğu unutulmamalıdır. Ezgi çatıları bir kenara bırakılırsa, bu tepe yapısındaki Anadolu türküleriyile tepe yapısını gösteren Macar ezgilerinin arasında pek az ortak nokta vardır. Macar Yeni Üslup ezgilerinin orta kesitleri dış kesitlerin bir beşli ile daha tiz şeritlerde tekrarlanmış varyantlarıdır. Buna karşıt olarak Türk ezgilerinin orta kesitleri dış kesitlerinden en fazla üç-dört ses daha tizde hareket ederler. Üstelik Macar ezgilerinin arasında pentatonik diziyi kullanan çoktur, Türk ezgileri ise diatonik dizileri kullanmaktadır.

İncelediğimiz Bektaşî ezgilerin kaynağı ne olabilir? Gördüğümüz gibi Anadolu'da ve Asya Türklerin halk müziğinde böyle ezgilerden çok az vardır, böylece kaynaklarını başka yerde

araştırmamız gerekiyor. Prensipte olarak onların Bulgar kaynağı da olabilir ama Bulgar halk müziğinde böyle ezgiler yoktur. Makedonya'lı türküler arasında buna benzer ezgiler var olduğundan dolayı Makedonya'lı köken de düşünülebilir. Belki gelip giden babalar Makedonya topraklarından Bulgarya'da yaşayan Bektaşiler'e iletmişler. Ama söz ettiğimiz Makedonya ezgileri yenidir: onlar Yugoslavya'nın sosyalist döneminde meydana gelmişti.

Aynı zaman bu nefesleri Türk Sanat Müziğini iyi bilen besteciler tarafından bestelenmiş olabilir, çünkü Türk Sanat Müziğinde kubbeli form bayağı şık görünür. Mevlevi dervişlerinin repertuarı 16ncı yüzyıldan 20nci yüzyıla kadar ünlü TSM kompozisyonlarını içerdiğini biliyoruz. Örneğin Köçek Derviş Mustafa dede (17. yy.), Dede Efendi (18-19. yy.), Rauf Yekta (19-20. yy.) isimlerini söyleyebiliriz. Binici makamlarının seyiri hep böyledir, hatta Türk Halk Müziğine en yakın olan Hüseyini makamın da en tipik inici formunun dışında binici formu da vardır. Örnek 15a'de bir Hicaz Hümayun makamını görürüz. Bunun yakın varyantını örnek 15b'de gösteririm. Herhalde iki melodinin yapısal benzerliği müziği hiç anlamayanlar için de açık olur.



♩ = 200

Çe-rag - lar can - lar u - yan - mış,

Gö-nül - ler şevk i - le yan - mış,

İ - la - hi aşk - a bo - yan-mış,

Er-kan mey - dan - da, dan - da,

Hü, Hü.

Örnek 15. Kubbeli Türk ezgileri a) Hicaz Hümayun makamı (Signal 2004:79), b) Trakya Bektaşilerinin bir nefesi (Sipos-Csáki Trakya derlemelerinden)

Özet olarak: Çoğunlukla inici ezgileri içeren Türk ve Macar halk müziğine kubbeli ezgiler sanat müziğinden yabancı etki olarak geldiler. Macar halk müziğine batıdaki sanat müziğinden, Bektaşî müziğine ise büyük bir ihtimalle Türk Sanat Müziğinden. Macar halk müziğinde bu ezgilerden büyük bir üslup meydana geldi, ve eski üslupların yerini alıp bugünkü en sevilen ve en sık kullanılan halk müziği formunu oluşturdu. Anadolu halk müziği içerisinde ise küçük, ama kabul edilen bir form oldu, hatta Trakya Bektaşîleri'nin dini müziğinde belirli bir gurup oluşturmaktadır.

Yukarıdaki bloklar ve sınıflar çok kere müziksel anlamında da bir birine benzeyen melodiler içerir, ama değişik sınıftaki ezgiler arasında da çeşitli bağlantılar olabilir. Daha önce de gördüğümüz gibi Trakya Bektaşî melodilerinin çoğunu inici ya da tepe şeklindeki birinci kesitler ve fazla özel olmayan ikinci kesitler karakterize etmektedir. Bunlardan bir üçeslinin orta sesinin etrafında dönen (1nci sınıf), ayrık ezgiler (9uncu sınıf) ve kubbeli (13üncü sınıf) ezgiler çok farklıdır. Bundan başka birinci kesitlerin dalgalanan hareketi de dikkate değer. Sınıf 3-7, 9 ve 10 içerisinde öyle melodiler bulunabilir.



Resim 2. János Sipos 1990 yılında Anadolu'da derleme yaparken

Ezgileri incelemekten sonra Trakya Bektaşî müziğini Bektaşîlerle tarihi ya da bölgesel bağlantısı olan bir kaç halkın müziğiyle karşılaştırdım.

İlk olarak Anadolu Türklerinin halk müziğini inceleyelim, çünkü Trakya Bektaşîlerin ataları yüzyıllardan önce Anadolu topraklarından bugünkü Bulgaristan topraklarına göç edip oradan 20nci yüzyılın başlangıcından birden çok dalga ile Türkiye'nin Avrupa kısmına yerleştiler. Buna göre Trakya Bektaşî ve Anadolu müziği arasında güçlü bir bağlantı olduğunu hiç şaşırtıcı olmasaydı.



Ve gerçekten, birçok Bektaşî ezginin hatta müzik sınıfının da Anadolu paralellliğini bulmak mümkündür. Bu sıkı müzik bağlantısı Bektaşîlerin Anadolu kökenli olduklarını ispatlanır.

Anadolu Türklerinin en yakın dil akrabaları Azerî Türkleridir, ve bu iki halkın etnogenезisinde çok ortak nokta vardır. Bunun için Anadolu – Trakya Bektaşî paralelliklerini hatırlayarak, bu sefer de sayısız paralelliklerinin ortaya çıkmasını bekleyebiliriz. Ama Asya'dan çeşitli dalgalarda göç eden Türk kabileleri Anadolu'da eski Bizans halklarıyla kaynaştığı zaman Azerbaycan'da aynı Türk kabileler Kafkas ve İran halkları ile birleşmişler.

Yakın Anadolu akrabalığa karşı Azerî halk müziğinde Bektaşî melodilerin ancak bir kaç benzerini buluruz, ve bunlar da çoğunlukla ses genişliği dar olan çok basit melodiler. Azerî-Bektaşî melodi paralelliklerinin çoğu iki forma aittir: birisi ses genişliği dar olan bir tek kısa kesidin varyantını tekrarlar; diğeri ise Macar ve Anadolu ağıtlarının en yaygın formuna benzer bir şekilde bir biriyle paralel bir şekilde hareket eden iki tane inici kesitten meydana gelmektedir.



Resim 3. Karabah „kaçkınları” Baku çerçevesinde (resim: János Sipos)

İlk bakışta Moğolların burada ne işi var diye şaşırabiliriz. Moğollar ve Türklerin dili de Altay dil ailesine aittir. Böyle olduğu için bu iki halk müziğinin bazı tabakaları arasında da bağlantı olabileceğini düşünülebilir. Ve gerçekten Moğolların müziğinde olduğu gibi Tatarlar ve özellikle Çuvaşlar da pentatonik dizileri kullanmakta, melodilerinin seyiri inicidir hatta somut Tatar-Moğol yada Çuvaş-Moğol melodi paralellikleri de bulunabilir.

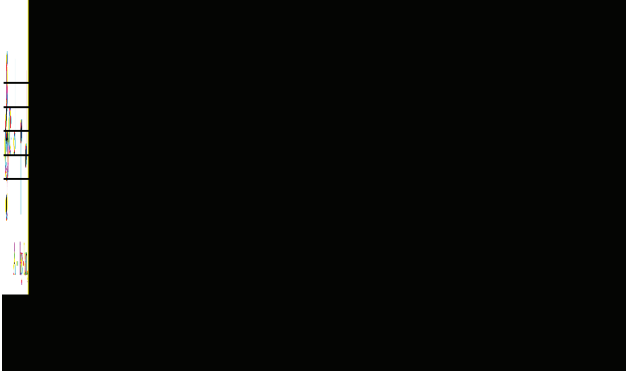
Yine de binlerce Moğol ve Bektaşî ezgilerini karşılaştırdıktan sonra onların arasında ancak dört-beş melodi paralellığı bulduk. Bu sayı rastgele benzerliklerinden de az olur, üstelik bulduğumuz paralellikler de ikna edici değildir. Moğol müziğinde sık sık bulunan beşli göçürülen melodilerin bir kaç Bektaşî paralellığı de vardır ama burada genetik bağdan söz edemeyiz. Çünkü bu Bektaşî ezgilerin kesitleri basamak basamak aşağıya indiği zaman Moğol ezgilerinin birinci yarısı ikinci yarısından kesinlikle daha tiz ses şeritlerde hareket etmektedir.

Şimdi Bektaşî'lere daha yakın oturan Bulgar halkının müziğini inceleyelim. Trakya Bektaşîlerinin Türkiye'ye şimdiki Bulgaristan'ın topraklarından geldikleri bilinmektedir. Hatta Bulgar halkının etnogenезisinde binden fazla sene evvel Bolgar-Türk halkların da rol oynadığı, sonra bu Türklerinin Slavlar içinde ezmesi de açık bir gerçektir. Bunun için Bulgarların Slav dilde konuştuklarına rağmen Bektaşî ve Bulgar müziği arasında genetik bir bağın var olması bile düşünülebilir.

Ama Bulgar ve Bektaşî müziklerinin karşılaştırılması uzun yıllar süresince beraber yaşadıklarına rağmen bu iki halkın müziğinin hemen hemen hiç alakalı olduğunu göstermektedir. Bulgaristan Türkleri ve onlar arasında Bektaşîler kendi öz müziklerini korumuşlar ve Slavlar arasında yok olan Bulgar Türklere karşı Slav etkiye teslim olmamış.

Ancak bir kaç tane ses genişliği dar olan sol kadensli Bulgar ve Bektaşî melodi paralellığı bulduk ve bunlar arasındaki benzerlik de fazla ikna edici değildir. Üstelik söz ettiğimiz ezgiler Bulgar halk müziğinde bol bol bulunduğu karşı Bektaşî müziğinde ancak bir kaç temsilcisine rastlamak mümkündür.

Anadolu ve Macar halk müziği arasında bol benzerlikler olduğu ve Anadolu-Bektaşî paralellikler de bulunduğu için Bektaşî ve Macar müziği arasında da güçlü bağlar olduğunu bekleyebiliriz. Sol-dan re-ye ve sol-dan do-ya inen kesitlerden meydana gelen ağıtlar Macarlarda bol bol, Bektaşî materyalde ise hemen hemen hiç bulunmaz. Aynı zaman „psalmodik” ve inici ezgileri iki halkta da önemli melodi sınıfları oluşturmakta. Béla Bartók ve kendi araştırmalarımıza dayanarak bu önemli melodi sınıfların arasında tarihi bağlar bulunmakta. Doğal olarak Anadolu ve Bektaşî halk müziği arasındaki bağ –kubbeli ezgileri hariç– Macar ve Bektaşî halk müziği arasındaki bağdan daha güçlüdür.



*Resim 4. Musulca'da semah dönerler*

Ümüt ederim ki bu çalışmam Trakya Bektaşilerin laik ve tasavuffi müziğinin daha iyi anlamasına ve bu müziğin başka müzikler arasındaki yerini bulmakta yardımcı olur.

## Kaynakça/Literaturverzeichnis

- Atalay, Besim 1924  
Bektaşılık ve edebiyat, İstanbul: Ant Yayınları
- Bartók Béla 1919  
Musikfolklore, in *Musikblätter des Anbruch*, 1919. (I.) évf., 3-4 (december) szám, pp. 102-106.
- Bartók, Béla 1976  
Turkish Folk Music from Asia Minor (ed. B. Suchoff). Princeton: Princeton University Press
- Bartók, Béla 1936  
Halk Müziği Hakkında Béla Bartók'un Üç Konferansı; Ankara: Receb Ulusoğlu Basımevi.
- Bartók Béla 1991  
Küçük Asya'dan Türk Halk Musikisi, translation and preface by B. Aksoy, İstanbul: Pan Kitabevi
- Bektaşî Nefesleri, 1933, İstanbul: Feniks Publishing House
- Birge, John Kingsley 1937  
The Bektashi Order of Dervishes, London: Luzac, Hartford, Conn: Hartford Seminary Press
- Boratav, Pertev Naili 1931  
Köroğlu destanı. (Türk halk hikâyelerine ve sazşairlerine ait metinler ve tetkikler VI). İstanbul. Evkaf Matbaası
- Christensen, Dieter 2007  
Some Thoughts on the Future of Folk Music Research/Ethnomusicology, "100 Years of the Folk Music Research" roundtable. Organizers: Institute for Musicology of HAS, European Folklor Institute and Institute for Ethnography of HAS. Budapest: unpublished paper.
- de Jong, Frederick 1985  
The Kızılbash Sects in Bulgaria: Remnants of Safavi Islam?, *The Turkish Studies Association Bulletin* 9: 1, pp. 30-32.
- Dobszay László - Szendrei Janka. 1977  
"Szivárvány havasán" a magyar népzene régi rétegének harmadik stílus-csoportja. In *Népzene és zenetörténet III*. 5-101. Budapest: MTA Zenetudományi Intézet.
- Dobszay László - Szendrei Janka 1988  
A Magyar Népdaltípusok Katalógusa - stílusok szerint rendezve I, Budapest: Zenetudományi Intézet.
- Dobszay László - Szendrei Janka 1992  
Catalogue of Hungarian Folksong Types: Arranged According to Styles, Budapest: MTA Zenetudományi Intézet.
- Dobszay László 1983  
A siratóstílus dallamköre zenetörténetünkben és népzeneünkben, Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Duygulu, Melih 1997  
Alevi-Bektaşî Müziğinde Deyişler, İstanbul: szerzői kiadás.
- E. I. = Encyclopaedia of Islam CD-ROM Edition v. 1.0, 1999 Kroninklijke Brill NV, Leiden, The Netherlands.
- Firfov, Jivko 1953  
Makedonskiy Muzički Folklor Pesni I, Skpoye: Koço Racin.
- Friede F. Rothe 1941  
"The Language of the Composer. An Interview with Béla Bartók, Eminent Hungarian Composer", *Etude folyóirat* 1941. februári száma: 83. és 130. Philadelphia (magyarul hozzáférhető Wilhelm András közr.: Beszélgetések Bartókkal, Budapest: Kijárat, 2000, 210-213.).
- Gerold, Theodore 1913  
Chansons pop. des XVe et XVIe siècles avec leurs mélodies. Strassburg o. J. (Bibliotheca romanica 190-192).
- Hajimanov, Vasil 1960  
Makedonskiy Narodni Borbeni Pesni: "Pesni od norodno-oclobogitelnata borba", Skopje: Koço Racin.
- Harmath Artúr – Sik Sándor 1983  
Szent Vagy Uram orgonakönyv, Budapest: Szent István Társulat.
- İstanbul Konservatuvarı Tasnif Heyeti 1933  
Bektaşî Nefesleri. İstanbul Konservatuvarı Neşriyatı, İstanbul: Feniks Matbaası.
- Jagamás János – Faragó József 1974  
Romániai magyar népdalok. Bukarest: Kriterion Könyvkiadó.
- Járdányi Pál 1961  
Magyar népdaltípusok I-II. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Juhász Zoltán 2004  
Szigetek és nagy szárazföldek a változatok tengerén. A magyar népdaltípusok kapcsolatainak vizsgálata egy sokdimenziós euklideszi térben. In *Az Idő sodrásában. Tanulmányok a 90 éves Vargyas Lajos köszöntésére* Budapest: L'Harmattan Kiadó.
- Koca, Turgut – Onardan, Zeki 1987  
Gül Beste, Ankara: Doğu Matbaacılık ve Tic. Ltd. Şti.
- Koca, Turgut – Onardan, Zeki 1998  
Gül Beste, Ankara: Bektaşî Kültür Derneği Yayınları/3
- Kodály Zoltán 1937-1976  
A Magyar Népzene. Budapest. 1937 (1. kiadás), a hivatkozások a 7. kiadás szerint (átnézte és bővítette Vargyas L., Budapest. 1976). Budapest: Zeneműkiadó.
- Kodály Zoltán 1973  
A magyar népzene, Budapest: Zeneműkiadó.
- Mélikoff, I. 1993  
Uyur idik uyardılar, İstanbul: Cem.
- Mélikoff, Irene. 1998  
Hadji Bektach. Un mythe et ses avatars. Genese et evolution du soufisme populaire en Turquie. Leiden - Boston – Köln: Brill.
- Memmedov, Bülbül ed. 1977  
Azerbaycan Halq Mahnıları, Vol. 1, Baku: Genclik
- Memmedov, Bülbül ed. 1982  
Azerbaycan Halq Mahnıları, Vol. 2, Baku: İşig
- MNT I = Magyar Népzene Tára I, Gyermekjátékok. Budapest, 1951: Zeneműkiadó Vállalat.
- MO1  
Joo-uda arad-un dayuu. Köke Qota, 1981.
- MO2  
Öbör mongyol-un Arad-un Keblel-ün Qoriy-a. Köke Qota, 1981.
- MO3  
Aju bajindal jang jangsil-un dayuu. Köke Qota, 1981.
- MOE  
Mongyol arad-un mingyan dayuu. Vol 2. Köke Qota, 1981.
- MOSH  
Emsheimer Ernst 1943 – Music of Eastern Mongolia (collected by Haslund-Christensen). In Reports from the scientific expedition to the north-western provinces of China under the leadership of dr. Sven Hedin, VIII. Ethnography 4, The music of mongols. Tryckeri Aktiebolaget Thule.
- Ocak, Ahmet Yaşar 1983  
Bektaşî menâkıbnâmelerinde islâm öncesi inanç motifleri. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Gevaert, Auguste ed. 1875  
Chansons du XVe siècle. Ms. Paris Bibl. nat. fr. 12744, Paris: Firmin-Didot et cie
- Salcı, Vahid Lütfü 1940  
Gizli Türk Halk Musikisi ve Türk Musikisinde (Armoni) Meseleri, İstanbul: Nümune Matbaası.
- Saygun, Ahmet Adnan 1976  
Béla Bartók's Folk Music Research in Turkey. Budapest: MTA Zenetudományi Intézet.
- Signal, Karl. L. 2004  
Makam: Modal Practice in Turkish Art Music, Punta Gorda FL.: Usul Editjon
- Sipos János – Csáki Éva 2010  
The Psalms and the Folk Songs of a Mystic Islamic Order, Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Sipos János 1994

- Török Népzene I, Műhelytanulmányok a magyar zenetörténethez 14, Budapest: MTA Zenetudományi Intézet. Sipos János 1995
- Török népzene II, Műhelytanulmányok a Magyar Zenetörténethez 15, Budapest: MTA Zenetudományi Intézet. Sipos János 1996
- Connection between Turkish songs having different structure. In The Fifth International Turkish Folklore Congress Bildirileri. Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları: 166. Sipos János 1997
- Similar musical structure in Turkish, Mongolian, Tungus and Hungarian folk music. In Historical and Linguistic Interaction Between Inner-Asia and Europe. pp. 305-17. Szeged: John Benjamins Pub Co. Sipos János 1998
- Újabb adatok a kvintváltás eurázsiai elterjedtségéhez. in Néprajzi Látóhatár, VII. évf. 1-2 szám, p. 1-57. Miskolc: Györffy István Néprajzi Egyesület. Sipos János 1999
- Béla Bartók's Turkish collection in the light of a larger material. Budapest (unpublished PhD dissertation in the Archives of the Bartók Archives of the Hungarian Academy of Sciences). Sipos János 2000
- In the Wake of Bartók in Anatolia, in Bibliotheca Traditionis Europaeae 2, Budapest: Európai Folklore Institute. Sipos János 2001
- Bartók nyomában Anatóliában. Hasonló magyar és anatóliai dallamok, Budapest: Balassi Kiadó. Sipos János 2001a
- Kazakh Folksongs from the Two Ends of the Steppe (CD-vel). Budapest: Akadémia Kiadó. Sipos János 2001b
- Report on my Expedition in the Caucasus. In Néptörténet-Nyelvtörténet, A 70 éves Róna-Tas András köszöntése. ed. Károly L., Kincses Nagy. É., pp. 155-184., Szeged: SZTE BTK Altajisztikai Tanszék. Sipos János 2002b
- Vannak-e közös rétegek a karacsáj-balkár és a magyar népzeneben. In Orientalista Nap 2001, pp. 117-131. Budapest: MTA OB, ELTE Orientalisztikai Intézet. Sipos János 2003
- Egy most felfedezett belső-mongóliai kvintváltó stílus és magyar vonatkozásai. In Ethnographia 1993. Budapest. Sipos János 2004
- Azeri Folksongs - At the Fountain-Head of the Folk Music (CD-vel). Budapest: Akadémiai Kiadó. Sipos János 2006
- Azerbaycan El Havalari - Musiqinin İlk Qaynaqlarında, Baku: Əbilov, Zeynalov və oğulları. Sipos János 2006
- Comparative Analysis of Hungarian and Turkic Folk Music – Türk-Macar Halk Müziğinin Karşılaştırmalı Araştırması, Ankara: TİKA and the Hungarian Embassy of Hungary in Ankara. Sipos János 2008
- Bartók'un İzninde Anadolu'da (fordította S. Deliorman ve B. Aksoy), İstanbul: Pan Yayınevi. Stoin, Vasil 1931
- Chants Populaires de la Partie Centrale de la Bulgarie du Nord. Sophia Szabolcsi Bence 1933
- Osztyák hősdalok - magyar siratók melódiái. In Ethnographia XLIV: 71-75. Szabolcsi Bence 1934
- Népvándorlaskori elemek a magyar népzeneben. In Ethnographia XLV: 138-156. Budapest. Szabolcsi Bence 1935
- Eastern Relations of Early Hungarian Folk Music. In Journal of the Royal Asiatic Society. Szabolcsi B. 1936
- Egyetemes művelődéstörténet és ötfokú hangsorok. In Ethnographia XLVII.: 233-251. Budapest. Szabolcsi Bence 1979a
- A magyar zenetörténet kézikönyve. Budapest: Zeneműkiadó. Szomjas-Schiffert György 1963
- Die finnisch-ugrische Abstammung der ungarischen Regös-Gesänge und der Kalewala-Melodien. In Music des Ostens. pp. 126-156. Szomjas-Schiffert György 1976
- A finnugor zene vitája I-II. Budapest: Akadémiai Kiadó. Szomjas-Schiffert György 1978
- Az új stílus kifejlődése, Ethnographia LXXXIX (1978: 23-93), Budapest. TRT
- A török rádió és televízió zenei osztályának kiadványai, Ankara: TRT Müzik Dairesi Yayınları. Vargyas Lajos 1980
- A magyar zene őstörténete I-II., In Ethnographia XCI. I. szám: 1-34, II. szám: 192-236. Budapest. Vargyas Lajos 2002
- A Magyarság Népzeneje - 2. javított kiadás. Budapest: Planétás Kiadó. Vásáry István 1993
- A régi Belső-Ázsia története. Szeged: Balassi Kiadó. Vikár László – Bereczki Gábor 1971
- Cheremis Folksongs. Budapest: Akadémiai Kiadó. Vikár László – Bereczki Gábor 1979)
- Chuvash Folksongs. Budapest: Akadémiai Kiadó. Vikár László – Bereczki Gábor 1999
- Tatar Folksongs. Budapest: Akadémiai Kiadó. Vikár László 1987)
- Collection of Finno-Ugrian and Turkic Folk Music in the Volga-Kama-Belaya Region (1958-1979). In Studia Musicologica 29: 355-422, Budapest: Akadémiai Kiadó. Vikár László 1993)
- A volga-kámai finnugorok és törökök dallamai. Budapest: MTA Zenetudományi Intézet Viora, Walter 1952
- Europäischer Volksgesang, Köln: Arno Volk Verlag. Yaltrık, Hüseyin 2002
- Trakya Bölgesinin Tasavvufi Halk Müziği (Trákia vallásos népzeneje), Ankara: Kültür Bakanlığının Yayınları: 2947. Yaltrık, Hüseyin 2004
- Tasavvufi Halk Müziği. Ankara: TRT Yayınevi. Yönetken, Halil Bedii 1966
- İlkokullarda müzik kilavuzu. İstanbul: Millî Eğitim Basım Evi.